

K. von MANGOLDT. **Die städtische Bodenfrage.** Eine Untersuchung über Tatsachen, Ursachen und Abhilfe. Herausgegeben vom Deutschen Verein für Wohnungsreform. Göttingen 1907. Vandenhoeck u. Ruprecht. (XXX + 745 S. — Mk. 10.00).

I en Række af Aar har Diskussionen i socialt interesserede Kredse i Tyskland for en væsentlig Del koncentreret sig om det uhyre omfattende og sammensatte Problem, som man i tysk Sprogbrug betegner med Ordet »Die Wohnungsfrage«. Efterhaanden som der er blevet kastet Lys over de mange økonomiske, sociale og sanitære Misforhold, der knytter sig til den moderne By-Udvikling, og som navnlig træde grelt frem i de stærkt voksende Storstæder, har der dannet sig en Opinion for at søge Ulemperne afhjulpne ikke ved at lappe og bøde hist og her, men ved en omfattende og radikal Reform af de Retsforhold, der knytte sig til Grundbesiddelsen i og omkring Byerne. Denne Bevægelse bæres bl. a. frem af en Forening »Deutscher Verein für Wohnungsreform«, der stiftedes for en halv Snes Aar siden, og som navnlig ad litterær Vej virker for sit Formaal, en Rigs-Boliglovgivning. Denne Forening har i Aarenes Løb leveret et ikke ringe Bidrag til den næsten overvældende tyske Litteratur om Boligspørgsmaalet, idet den — ved Siden af det periodiske Skrift »Jahrbuch der Wohnungsreform« — har udgivet en halv Snes større og mindre Afhandlinger, der hver belyser Spørgsmaalet fra en speciel Side. Som et Led i denne Række, men ganske vist baade i sin ydre Fremtræden og efter sit Indhold ret langt udenfor Rammen, har Foreningen sidst udsendt det Værk, hvis Titel er angivet foran.

Dr. Mangoldt's Bog samler alle de forskellige Sider af det omfattende Problem, og idet Forfatteren med stor Grundighed — og desværre med alt for stor Vidtløftighed — underkaster Sagen en systematisk Behandling, bliver hans Værk snarere et Kompendium end et Agitations-skrift. Selv i Tyskland, hvor det læsende Publikum er opdraget til at vise mere Taalmodighed end andetsteds overfor tykke Bøger og smaa Typer, vil en Bog paa

K. von MANGOLDT. **Die städtische Bodenfrage.** Eine Untersuchung über Tatsachen, Ursachen und Abhilfe. Herausgegeben vom Deutschen Verein für Wohnungsreform. Göttingen 1907. Vandenhoeck u. Ruprecht. (XXX + 745 S. — Mk. 10.00).

I en Række af Aar har Diskussionen i socialt interesserede Kredse i Tyskland for en væsentlig Del koncentreret sig om det uhyre omfattende og sammensatte Problem, som man i tysk Sprogbrug betegner med Ordet »Die Wohnungsfrage«. Efterhaanden som der er blevet kastet Lys over de mange økonomiske, sociale og sanitære Misforhold, der knytter sig til den moderne By-Udvikling, og som navnlig træde grelt frem i de stærkt voksende Storstæder, har der dannet sig en Opinion for at søge Ulemperne afhjulpne ikke ved at lappe og bøde hist og her, men ved en omfattende og radikal Reform af de Retsforhold, der knytte sig til Grundbesiddelsen i og omkring Byerne. Denne Bevægelse bæres bl. a. frem af en Forening »Deutscher Verein für Wohnungsreform«, der stiftedes for en halv Snes Aar siden, og som navnlig ad litterær Vej virker for sit Formaal, en Rigs-Boliglovgivning. Denne Forening har i Aarenes Løb leveret et ikke ringe Bidrag til den næsten overvældende tyske Litteratur om Boligspørgsmaalet, idet den — ved Siden af det periodiske Skrift »Jahrbuch der Wohnungsreform« — har udgivet en halv Snes større og mindre Afhandlinger, der hver belyser Spørgsmaalet fra en speciel Side. Som et Led i denne Række, men ganske vist baade i sin ydre Fremtræden og efter sit Indhold ret langt udenfor Rammen, har Foreningen sidst udsendt det Værk, hvis Titel er angivet foran.

Dr. Mangoldt's Bog samler alle de forskellige Sider af det omfattende Problem, og idet Forfatteren med stor Grundighed — og desværre med alt for stor Vidtløftighed — underkaster Sagen en systematisk Behandling, bliver hans Værk snarere et Kompendium end et Agitations-skrift. Selv i Tyskland, hvor det læsende Publikum er opdraget til at vise mere Taalmodighed end andetsteds overfor tykke Bøger og smaa Typer, vil en Bog paa

halvottende hundrede tættrykte Sider næppe formaa at virke med synderlig agitatorisk Kraft; og den reservede Holdning, man ganske naturligt paa Forhaand indtager overfor et saadant litterært Monstrum, slaar snarest over i Uvilje mod Forfatteren, naar man ser ham overlegent kalde sit Værk »ein Büchlein« og paakalde Læserens Overbærenhed overfor Behandlingens Knaphed og Ufuldstændighed paa adskillige Punkter.

Imidlertid, selv om det er godt gemt, mangler det ikke paa Agitationsstof i Dr. Mangoldts Bog. Dette gælder selvfølgelig først og fremmest det Afsnit, der omhandler selve Reformforslagene. Hovedpunktet er her Kravet om, at det Offentlige skal gøre sig til Herre over Maaden og Vilkaarene for Byens Udvidelse ved fremtidig Bebyggelse. Dette Krav finder Forfatteren ikke fyldestgjort ved, at Kommunen fastsætter Bebyggelsesplaner og regulerer Gadelinierne for de nye Kvarterer; Kommunen maa have Haand i Hanke med selve Grundene, den maa gøre sig til Herre over hvor og naar der skal bygges og fastsætte Priserne for Byggegrund. De Veje, ad hvilke Kommunen skal naa til dette Maal, ere mange og forskelligartede, men alle kræve de som et nødvendigt Supplement en almindelig Ret for Kommunen til at ekspropriere indenfor en ret vid Grænselinie.

En saadan almindelig Ekspropriationsret for Kommunen anser Forf. ingenlunde for noget særlig revolutionært Krav. Tværtimod gør han gældende, at en saadan Ret i Virkeligheden allerede tilkommer Kommunerne efter de bestaaende Ekspropriationslove. Forfatterens noget sofistiske Bevisførelse, der navnlig gaar ud paa en udvidende Fortolkning af Udtrykket »det almene Vel«, er uden stor Interesse — i Praksis vil Sagen dog næppe nogetsteds blive afgjort paa anden Maade end ad Lovgivningens Vej. Iøvrigt er Dr. Mangoldts Forslag om at give Kommunerne en vidtgaaende almindelig Ekspropriationsret ikke noget nyt i tysk Litteratur. Den bekendte Frankfurter Overborgmester Adickes har saaledes allerede for flere

Aar siden slaaet paa, at det kunde blive nødvendigt at anvende Ekspropriation af Grunde til Beboelsesbygninger lige saa vel som til Jernbaner, Gader og Kirkegaarde, da den bedst mulige Løsning af Spørgsmaalet om Befolkningens Forsyning med Boliger er i mindst lige saa høj Grad af almen Interesse som Forsorgen for de dodes Begravelse og Kørsel paa Jernbane.*) I samme Retning har Inama Sternegg udtalt sig**), og det samme gælder en Forfatter, hvis Autoritet i nationaløkonomiske Spørgsmaal visselig ikke er mindre end de to nævntes, nemlig Professor Bücher (Leipzig): »Jeg anser de bestaaende Misforhold for saa betydelige, at jeg maa holde det for rigtigt at udstrække Ekspropriationsretten til at omfatte al Grund, der er egnet til Bebyggelse«.†)

Men Dr. Mangoldt bliver ikke staaende ved dette Krav om, at Kommunerne til enhver Tid skulle have Ret til at ekspropriere de Grunde, de anse for egnede til at inddrages under Bebyggelse. Formaalet er jo ikke alene at skaffe Grunde nok, men ogsaa og navnlig at skaffe Grunde, der ved den Tid, da de bebygges, ere saa billige, at Huslejen ikke behøver at skrues urimeligt i Vejret. Lige overfor denne Opgave vil Kommunen ikke komme langt selv med den mest ubegrænsede Ekspropriationsret. Thi vil man sikre sig billig Grund for lange Tider, maa man ekspropriere mange Aar forud for den eventuelle Bebyggelse, og dette vil dels støde paa finansielle Vanskeligheder, dels vil det let medføre et Rentetab, der maa bæres af de eksproprierede Grunde, saaledes at disse dog sluttelig blive for dyre. Derfor kræver Forf. Ekspropriationsretten anvendt i Forbindelse med et System, som han kalder »Stadterweiterungstaxe«, og som simpelt hen

*) Adickes. »Die sozialen Aufgaben der deutschen Städte«. Leipzig 1903.

**) Inama Sternegg. »Städtische Bodenpolitik in neuer und alter Zeit«. Wien 1905.

†) Bücher. »Die wirtschaftlichen Aufgaben der modernen Stadtgemeinde«. Leipzig 1898.

bestaar i, at al Grund inden for en vis Grænse takseres nu, og for den saaledes en Gang for alle fastslaaede Taksationsværdi skal Kommunen naarsomhelst i Fremtiden kunne købe Grunden til Bebyggelsesformaal.

Dette er unægtelig et meget vidtgaaende Krav. Den Ret, Forf. vil give Kommunerne, er jo i Virkeligheden noget ganske andet end det, den giver sig ud for at være. Under Navn og Skikkelse af Ekspropriationsret vil han give Kommunerne hverken mere eller mindre end Retten til uden Vederlag at konfiskere samtlige eventuelle Byggegrundes fremtidige Værdistigning. Heller ikke denne Tanke er vel helt ny; den har været fremsat baade fra socialdemokratisk og fra anden Side, men dog næppe i den absolute og direkte Formulering, som Dr. Mangoldt her har givet den.

Et forsonende Moment i Forf.s vidtgaaende Forslag er det, at han vil have sit System indført ad frivillig Vej. Det skal altsaa staa hver Kommune frit for, om den vil anvende »Stadterweiterungstaxe« eller ikke, og Loven skal kun gaa ud paa at give Retten dertil. Afgørelsen synes Forf. helst at ville henskyde til en Art Referendum indenfor hver enkelt Kommune. Motivet til denne ret væsentlige Moderation er dels af taktisk-politisk, dels af praktisk Art. Paa den ene Side ser Forf. meget vel, at et saa vidtgaaende Forslag som Kravet om obligatorisk Indførelse af Konfiskationsretten vilde møde en ubrydelig Modstand, og dette er i og for sig en god Grund til at lade det falde. Men dernæst frygter Forf. ogsaa for, at en tvangsvis Realisering af hans Plan — om den lod sig gennemføre — vilde være ensbetydende med en slet og utilfredsstillende Gennemførelse. Overfor noget nyt og uprøvet bør man eksperimentere sig frem. Spørgsmaalet er saa rigtignok, om ikke hele Sagen falder med den skete Indrømmelse; vil det overhovedet komme til et Eksperiment?

Hvad vi her have fremdraget er kun et enkelt Moment, om end et meget væsentligt, i Dr. Mangoldts Re-

formplaner. Ved Siden af det her omtalte Forslag, der jo alene tager Sigte paa de ubebyggede Grunde, er der en Række andre, mindre radikale og aabenbart lettere gennemførlige Forslag, der spænde over vidt forskellige Felter, fra Ejendommenes Hypotekforhold til Decentraliseringen af Bebyggelsen og rent hygiejniske Forholdsregler. Men alt dette maa vi lade uomtalt, saa meget mere som det er vanskeligt blandt de mange herhen hørende Specialspørgsmaal at gribe noget, der — paa lignende Maade som det foran omtalte — paakalder Interessen fra et mere almindeligt økonomisk Synspunkt.

Adolph Jensen.

Litteratur-Notitser.

— Den saakaldte »antropologiske Komité« (bestaaende af Generallæge H. Laub, Professor Harald Westergaard og Politilæge Søren Hansen) har paabegyndt Udgivelsen af en Del af de Resultater, der ere fremgaaede af Komitéens Undersøgelser af Danmarks Befolkning. I et Hæfte, der bærer Titelen: »Meddelelser om Danmarks Antropologi«, og som for Komitéen udgives ved Dr. phil. H. P. Steensby, offentliggøres følgende tre Afhandlinger: »De Værnepligtiges Legemshøjde i Danmark« (af Dr. Edv. Ph. Mackeprang), »Om Hovedets Størrelse hos voksne Mænd og Kvinder« (af Dr. Søren Hansen) og »Foreløbige Betragtninger over Danmarks Raceantropologi« (af Dr. H. P. Steensby).

— Forsikringsraadets første Beretning (for Aarene 1905 og 1906) udkom i afvigte December Maaned. Den indeholder, foruden en interessant historisk Indledning, en Oversigt over Raadets Virksomhed i de to nævnte Aar samt en Mængde statistiske Oplysninger